

LA NORMALITZACIÓ DELS NOMS DELS MUNICIPIS I DE LES ENTITATS SUBMUNICIPALS A CATALUNYA (1982-1990). ALGUNES NOTES

Joan TORT DONADA

1. *Introducció.*— L'any 1982, en què es produeix la promulgació de la llei sobre el canvi de nom dels municipis de Catalunya, marca de fet, l'inici del procés normalitzador de la toponímia de rang municipal i submunicipal del Principat. A partir d'aquella data s'han produït una sèrie de fites particularment significatives sobre aquesta qüestió; cal destacar-ne, sobretot, la publicació el 1983 de la llista de noms oficials dels municipis, i la seva progressiva actualització (1984, 1985, 1989), i, per una altra banda, la publicació el 1989 de la llista d'entitats de població dels municipis, en la qual es fixa de forma oficial, per primera vegada, el nom de gairebé sis mil nuclis de població (entre pobles, barris, veïnats i urbanitzacions) dels municipis catalans.

En els epígrafs següents farem un repàs, a grans trets, del procés normalitzador dut a terme durant els nou anys esmentats, tot remarcant-ne algunes de les seves particularitats. En primer lloc, farem referència al marc legal que ha fet possible aquest procés. A continuació, ens referirem expressament als dos àmbits en qüestió, és a dir, els noms municipals per una banda i els noms de rang submunicipal (o sigui, nuclis i entitats de població) per l'altra, donant alhora algunes pinzellades sobre les dificultats i els problemes més greus que es van suscitar en el seu moment. Entre aquestes dificultats podem fer esment del conflicte que a vegades sorgeix entre el *punt de vista local* i el *punt de vista general* en la fixació de les formes i les grafies de determinats topònims, o de la dificultat d'establir i aplicar uns criteris homogenis i coherents en emprendre una tasca normalitzadora d'aquestes característiques. Un breu apartat de conclusions i un annex, finalment, completen la comunicació.

2. *El marc legal.*— La normativa actualment vigent en relació amb els noms oficials de rang municipal i submunicipal a Catalunya està caracteritzada per la manca d'una perspectiva unitària i cohesionadora. Les normes que fan referència a aquesta qüestió són bastant disperses i, en alguns casos, fins i tot contradictòries. Tindrem ocasió de veure-ho seguidament, amb motiu de fer un repàs de la legislació específica en vigor.

D'entrada, tenim que l'Estatut de Catalunya estableix de forma expressa la competència exclusiva de la Generalitat en relació amb la «*denominació oficial dels municipis i topònims*» (art. 9, apartat 8). En el mateix sentit s'orienta la Llei de normalització lingüística, de l'any 1983, sobretot en assenyalar que «*correspon al Consell Executiu de la Generalitat la determinació dels noms oficials dels territoris, dels nuclis de població, de les vies de comunicació interurbanes i dels toponímics de Catalunya*» (art. 12, apartat 2). Tant una norma

com l'altra, doncs, atribueixen a l'administració autònoma la facultat d'oficialitzar aquesta classe de noms. Fins ara, doncs, tot està molt clar. Els problemes començaran en analitzar la normativa més específica, concretament la que regula el règim local.

D'una banda, tenim la Llei reguladora de les bases del règim local (1985), de rang estatal, que assenyalava que correspon al ple de l'ajuntament, entre altres atribucions, l'acord sobre el canvi de nom del municipi o de les seves entitats de població (art. 22, apartat 2, b). D'altra banda, la Llei municipal de Catalunya (1987) es decanta en el mateix sentit: «*La denominació d'un municipi només es pot canviar si així ho acorda el seu ajuntament*» (art. 29, apartat 1). Segons aquesta disposició, només queda per a la Generalitat una potestat de rectificació: «*El Govern de la Generalitat, a proposta del Conseller de Governació, pot proposar als municipis les rectificacions de nom que consideri convenientes*» (art. 29, apartat 2). En idèntic sentit es pronuncien les disposicions reglamentàries que desenvolupen aquests textos legals.

No podem tancar aquest epígraf sense fer referència a una norma que va exercir un paper molt important en el període comprès entre l'aprovació de l'Estatut i l'aprovació de les lleis sobre el règim local: ens referim a la Llei sobre el canvi de nom dels municipis de Catalunya (1982). Va ser per mitjà d'aquesta norma que va ser possible fixar oficialment la forma i la grafia catalanes dels gairebé nou-cents quaranta municipis que en aquell moment existien al Principat. A l'epígraf següent, valorarem la seva transcendència en particular.

En qualsevol cas, i com a primera conclusió del repàs del març legal, constatem la contradicció —fins i tot podríem parlar de divergència de plantejament— que es registra en els preceptes examinats. Convindrà tenir present aquesta contradicció, perquè en alguns moments ens ajudarà a entendre el rerefons d'alguns conflictes toponímics recents que no s'han pogut resoldre satisfactòriament per a tothom. Però això ho veurem en el seu moment.

3. *La normalització dels noms dels municipis.*— A l'hora de valorar el procés de normalització dels noms dels municipis de Catalunya hem de referir-nos a una data, 1982, i a una norma concreta —la Llei sobre el canvi de nom dels municipis a la qual hem al·ludit a l'epígraf anterior. Va ser a l'empara d'aquesta disposició que es va poder fer pública, l'any següent, la primera llista oficial dels municipis de Catalunya amb posterioritat a 1939. Valdrà la pena, per tot això, que fem un breu esment de la gènesi d'aquesta disposició, i, en particular, d'una iniciativa que la va precedir: fem referència al *Projecte de llei* que es va presentar al Parlament de Catalunya el 1981, i que va ser retirat una vegada iniciada la seva tramitació, davant la forta contestació que va suscitar, traduït en un nombre força elevat d'esmenes.

El Projecte de llei de 1981 tenia, com a particularitat, el fet de proposar una llista de noms municipals que havia estat confegida per la Secció filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, a petició del Consell Executiu de la Generalitat. Venia a concretar, d'alguna manera, una iniciativa similar a la de l'abril de 1931, quan la Generalitat va encomanar per decret a la dita Secció la revisió dels noms dels municipis de Catalunya, castellanitzats quant a la forma i a la grafia. El Projecte de 1981 es basava fonamentalment en la llista de 1931, i introduïa en el nomenclàtor dues menes de canvi:

a) Els de caràcter ortogràfic i de restabliment dels noms castellanitzats.

b) Altres canvis, fets per a distingir localitats homònimes o «*per acostar el nom oficial a la denominació popular*», segons expressió literal de l'exposició de motius del Projecte.

Amb aquest segon grup de canvis es volia fer referència, en realitat, als noms municipals adoptats amb motiu d'agregacions i fusions de municipis —especialment del període 1940-

1970—, i que moltes vegades tenien un caràcter híbrid o arbitrari (com els coneguts exemples de *Torreflor*, *Forallac* o *Pallars Jussà*, entre altres).

Essencialment, el problema més gran que presentava aquest Projecte era el conflicte amb l'autonomia municipal, especialment patent en relació amb els noms del segon grup. En definitiva, s'havia intentat fer front al problema de les denominacions artificioses o arbitràries, però no s'havia tingut en compte l'opinió dels mateixos interessats.

Constatat el fracàs d'aquesta iniciativa, hom va optar immediatament per una alternativa «possibilista»: la Llei de 1982, tantes vegades esmentada. Aquesta disposició, tot i que establia estrictament el procediment per al canvi de nom dels municipis, contenia dos preceptes clau: la disposició transitòria i la disposició adicional.

A la primera s'assenyalava que «*mentre no en serà aprovat definitivament el canvi, els municipis conservaran el nom actual, per bé que en la seva expressió catalana*». A la segona es deia que «*el Departament de Governació publicarà anualment la llista oficial dels municipis de Catalunya*». L'aplicació d'aquests preceptes significava que deixaven de ser oficials noms com *Savalla del Condado* o *San Jaime de Frontaña*, però també significava que *Torreflor*, *Forallac* i altres noms d'aquest caràcter quedaven consolidats en les mateixes formes que tenien.

Des de 1982 fins al moment present el Departament de Governació ha publicat, d'acord amb la previsió de la disposició adicional transcrita, quatre llistes oficials (corresponents al 1983, 1984, 1985 i 1989). Al final d'aquesta comunicació hem fet un quadre-resum amb les divergències que hem detectat entre el nomenclàtor oficial (fetes les rectificacions puntuals que s'han registrat des del 1983) i la llista del Projecte de 1981 (o sigui, la llista de l'Institut d'Estudis Catalans), que tanta polèmica generà. El balanç global es pot considerar força satisfactori: d'un total de nou-cents quaranta-dos noms només un deu per cent (noranta-tres, concretament) presenten alguna mena de divergència entre la *forma oficial* i la *recomanació de l'Institut*. I, encara, d'aquest nombre s'haurien de descomptar els casos que responen a uns punts de vista de l'Institut d'Estudis Catalans molt restrictius i, per tant, discutibles: ens referim, per exemple, a l'afegiment de determinatius no utilitzats a nivell local (39 casos), la indamissió de topònims compostos (17 casos) o pures diferències de matis (11 casos). Tenim, doncs, que només queden *vint-i-sis* topònims municipals particularment conflictius: d'aquests vint-i-sis, vuit plantegen un problema d'interpretació etimològica i els altres divuit corresponen, justament, a municipis de formació més recent que han adoptat sovint un topònim híbrid o arbitrari (tot i això, cal tenir present que en molts casos d'aquests el nou topònim ja ha assolit un grau d'arrelament a nivell local força important).

4. *La normalització de la toponímia submunicipal.*— D'entrada volem assenyalar que, quan parlem de toponímia submunicipal, volem fer estrictament referència als noms dels nuclis i les entitats de població de rang inferior al municipi. Es tracta d'un tipus de noms que, per les seves característiques —i d'acord amb el que hem assenyalat a l'epígraf segon d'aquesta comunicació—, presenten un problema legal paral·lel al que plantejaven els noms municipals. És a dir, que en relació amb la seva oficialització hi ha una concurrència de competències locals i autonòmiques (els ajuntaments, d'una banda, el govern de la Generalitat, de l'altra) que no està resolta de forma clara i unitària a la legislació actualment vigent. Tanmateix, cal dir també que aquests noms, per raó de la seva difusió més limitada, no han estat objecte d'una regulació tan minuciosa per part del legislador com la que ha tingut lloc per als topònims municipals. Això explica que, una volta s'ha plantejat la seva oficialització global per part de la Generalitat, els conflictes suscitats al nivell dels ajuntaments han estat proporcionalment molt menys nombrosos que els originats el 1981 i el 1982, amb motiu de la normalització global dels noms municipals.

Bàsicament, en relació amb la toponímia submunicipal, ens hem de remetre a un punt de referència únic fins al moment present: l'Ordre del Departament de Governació de 20 de desembre de 1988 (publicada al DOGC núm. 1101, del 2 de febrer de 1989), per la qual es fa pública la llista dels *noms oficials dels municipis de Catalunya, de les seves unitats de població i de les entitats municipals descentralitzades*. Aquesta llista, a part d'actualitzar el nomenclàtor municipal vigent (és una de les quatre relacions a què ens hem referit a l'epígraf anterior), inclou, com a principal novetat, els noms d'unes sis mil entitats de caràcter submunicipal (o sigui, pobles, barris, veïnats, urbanitzacions, polígons, etc.), agrupades per termes municipals. A continuació farem referència, d'una manera necessàriament sumària, a les característiques d'aquesta llista i al procés que va fer possible la seva oficialització.

D'entrada, la principal remarca que cal fer és que, amb caràcter previ a l'inici dels tràmits administratius d'aprovació, es va realitzar un treball de detecció i diagnosi d'aquestes entitats —sobre el terreny, l'enquesta i el mapa— per part d'un equip de diversos professionals i al llarg de gairebé dos anys. Uns resultats inicials i els criteris seguits per a aquest treball, relatius als municipis del Vallès Occidental, ja van ser avançats en una comunicació presentada al Col·loqui de Sabadell, l'any 1987. Fonamentalment, aquesta tasca d'estudi i diagnosi va concretar-se en la localització i la identificació dels nuclis de població col·lectius (que es van anomenar, genèricament *unitats de població*) de la totalitat de municipis de Catalunya. A continuació resumirem els criteris que es van seguir per a l'escriptura dels noms (sempre en aquesta primera fase tècnica).

D'entrada vam distingir entre unitats de població de les quals hi havia constància en bibliografia i cartografia de caràcter general i unitats de població de les quals no hi havia cap referència en aquest sentit. Pel que fa a les primeres formes i les grafies adoptades es van ajustar als precedents establerts, sempre que en les nostres recerques no haguéssim detectat divergències o contradiccions respecte a la pronúncia local vigent que ens portessin a fer modificacions puntuals, tant de forma com de grafia (i així, per exemple vam proposar d'escriure el Castellet —t.m. de Tremp— i Lliurona —t.m. d'Albanyà— en comptes de Castellet i Llorona, que eren fins ara els noms més corrents en referències bibliogràfiques). Les obres generals utilitzades van ser la Gran enciclopèdia catalana, el Diccionari nomenclàtor dels pobles i poblats de Catalunya, la Gran geografia comarcal de Catalunya, els nomenclàtors de l'Institut Nacional de Estadística i la cartografia de l'Institut Geogràfic Nacional a escala 1:25.000 (MTN 25). Per consultes específiques es van utilitzar també altres obres i fonts cartogràfiques diverses, que per raons d'espai no podem entrar a detallar. D'altra banda, i en relació amb les unitats de població de les quals no hi havia constància des del punt de vista bibliogràfic, els respectius topònims es fixaren a partir de dades obtingudes mitjançant enquestes o treball de camp. L'establiment de les grafies, en aquests casos, es va fer seguint les normes lingüístiques generals i les recomanacions sobre l'escriptura dels topònims de l'Institut d'Estudis Catalans. En particular, els àmbits propis d'aquestes recomanacions han estat la normalització ortogràfica i la interrelació antroponímia/toponímia, entre altres.

Una qüestió que va plantejar nombroses dificultats va ser l'escriptura dels noms de les urbanitzacions i, en general, de les actuacions que són fruit dels plans urbanístics. Sobre això cal dir que ja durant les tasques preliminars de preparació de la llista vam comprovar que era pràcticament impossible conèixer el nom del registre d'aquelles actuacions, de manera que la posició més coherent era ajustar-se, en tot el que era possible, als noms que podien considerar-se populars i que presentaven, com a característica comuna, la identificació de forma concreta i sense possibilitat de confusió d'un determinat significat especial. Partint d'aquesta base, i tenint present que sovint aquests topònims presenten formes no catalanes (en particular castellanes, però també angleses), vam procurar ajustar els noms a l'ortogra-

fia catalana, sempre que l'ajustament no impliqués una contradicció respecte a la pronúncia habitual del topònim.

Finalment, com a problemes que, tot tenir un caràcter més secundari, van condicionar també el procés d'establiment de la toponímia de les unitats de població cal esmentar la coexistència de denominacions de caràcter tècnic, comercial o administratiu per a una mateixa unitat de població, l'escàs grau d'arrelament de molts noms moderns i, en alguns casos, la descurança que hi ha hagut durant molts anys respecte a aquesta categoria de noms per part de les diferents instàncies de l'Administració.

Una vegada completada la tasca d'estudi i diagnosi dels nuclis de població, d'acord amb els criteris metodològics i lingüístics descrits, es va passar a dur a terme la fase pràctica. Aquesta va consistir en la tramesa a tots els ajuntaments, per part de la Direcció General d'Administració Local del Departament de Governació, de la seva respectiva relació d'entitats de població, a fi que les corporacions afectades proposessin en cada cas les esmenes o rectificacions que creguessin adients. Una vegada acomplert aquest tràmit, i tenint en compte les respostes i els suggeriments formulats, es va procedir a confeccionar la llista definitiva per municipis, la qual, finalment, va ser feta oficial mitjançant l'Ordre del Departament de Governació que ressenyàvem al principi de l'epígraf.

La manca d'espai ens impedeix d'entrar a fer una valoració detallada d'aquesta llista oficial, la qual cosa ens permetria d'analitzar les seves principals virtuts i defectes. A reserva de poder-ho tractar a fons en una altra ocasió, remarcarem tan sols que amb l'oficialització d'aquests noms s'ha establert un primer punt de referència toponímic de les entitats de població de caràcter submunicipal, amb un plantejament de conjunt.

5. *Unes breus conclusions.*— En relació amb les qüestions que hem anat exposant al llarg de l'escrit, creiem avinent de fer ressaltar una sèrie d'aspectes fonamentals:

— En primer lloc, les dificultats de dur a terme un procés de normalització com el que hem descrit (tant a nivell municipal com submunicipal), respectant uns criteris generals de rigor metodològic i coherència lingüística i toponímica. La dispersió i la insuficiència de la normativa vigent incrementen de forma molt notable unes dificultats que, en certa manera, ja són inherents al mateix sistema organitzatiu de l'Administració.

— En segon lloc, hem constatat que entre 1982 i 1989 es va dur a terme el procés de normalització dels noms dels municipis, el qual, tot i les insuficiències que ha tingut en el seu desenvolupament, i a pesar de les dificultats a assolir una solució totalment satisfactòria tant per a les institucions acadèmiques com per als ajuntaments, va poder ésser completat de forma altament positiva. Això és així especialment si es considera l'elevat nombre de municipis de Catalunya (gairebé mil) i els problemes tradicionals que hi ha hagut, en aquest camp, per a harmonitzar l'interès local (del municipi) amb l'interès general (de la llengua).

— Finalment, i en relació amb els noms de caràcter submunicipal, remarcar que el buit normatiu és en aquest àmbit encara més acusat, i això complica la possibilitat de dur a bon terme qualsevol iniciativa normalitzadora. En aquest context, la publicació de la llista d'entitats de població submunicipals de l'any 1989 s'ha de valorar com un primer pas en la fixació d'una sèrie de noms que, per les seves característiques heterogènies i pel seu origen recent en molts casos, resulten especialment difícils de tractar de forma unificada i en una perspectiva de síntesi.

ANNEX

Divergències entre el nomenclàtor de municipis actualment oficial i la llista de l'Institut d'Estudis Catalans (incorporada al Projecte de llei fallit de 1981)

[[columna de l'esquerra: nom oficial
columna de la dreta: nom segons l'IEC]]

a) *Noms compostos*

Alàs i Cerc	Alàs
Les Avellanes i Santa Linya	Les Avellanes
Bigues i Riells	Bigues
Castell - Platja d'Aro	Castell d'Aro
Cruïlles, Monells i Sant Sadurní de l'Heura	Cruïlles
Fígols i Alinyà	Fígols d'Organyà
Isona i Conca Dellà	Isona
Josa i Tuixén	Tuixén
Montellà i Martinet	Martinet
Montferrer i Castellbò	Montferrer de Segre
Montmany - Figaró	El Figueró
Riells i Viabrea	Riells de Montseny
Rupit i Pruit	Rupit
Vandellòs i l'Hospitalet de l'Infant	Vandellòs
La Vansa i Fórnols	Lavansa
Vielha e Mijaran	Vielha
Vinyols i els Arcs	Vinyols

b) *Noms de nova formació*

Alt Aneu	València d'Anèu
Baix Pallars	Gerri de la Sal
Castell de Mur	Guàrdia de Noguera
Fontanals de Cerdanya	Vulpellac
Naut Aran	Salardú
Palau de Plegamans	Palau-solità
Pallars Jussà	El Pont de Claverol
Els Plans de Sió	Les Pallargues
Ribera d'Ondara	Sant Antolí i Vilanova
Ribera d'Urgellet	El Pla de Sant Tirs
Sant Martí de Riucorb	Sant Martí de Maldà
Torreflor	Torrefeta
Torrellaví	Terrassola i Lavit
Vall de Cardós	Ribera de Cardós
Les Valls d'Aguilar	Noves de Segre
Vila-sana	Utxafava

c) *Noms d'etimologia discutida*

Cabacés
Capmany
Lladó
Lliça de Munt
Massanes
Navàs
Rialp
Roda de Barà
Taià

Cabassers
Campmany
Lledó d'Empordà
Lliça d'Amunt
Maçanes
Navars
Rialb de Noguera
Roda de Berà
Teià

d) *Simple diferències de matís*

Aguilar de Segarra
Alfara de Carles
Cabrera d'Igualada
Corbera d'Ebre
Els Hostalets de Pierola
Sant Joan de Mollet
Santa Maria de Corcó
Santa Maria de Martorelles
Sarroca de Lleida
Saus
Sobremunt

Aguilar de Boixadors
Alfara dels Ports
Cabrera d'Anoia
Corbera de Terra Alta
Pierola
Mollet de Ter
L'Esquirol
Martorelles de Dalt
Sarroca de Segre
Camallera
Sant Martí de Sobremunt

e) *Afegiment de determinatius*

Aiguaviva
Alins
Bellpuig
Bellvei
Biure
Cabanes
Calonge
Cambrils
Cantallops
Canyelles
Casserres
El Catllar
Creixell
Farrera
Fígols
Ginestar
Gurb
Jafre
Llobera
Margalef

Aiguaviva de Gironès
Alins de Vallferrera
Bellpuig d'Urgell
Bellvei del Penedès
Biure d'Empordà
Cabanes d'Empordà
Calonge de Mar
Cambrils de Mar
Cantallops d'Empordà
Canyelles de Garraf
Casserres de Berguedà
El Catllar de Gaià
Creixell de Mar
Farrera de Pallars
Fígols Vell
Ginestar d'Ebre
Gurb de la Plana
Jafre de Ter
Llobera de Solsonès
Margalef de Montsant

Martorelles
Montagut
Montclar
Montesquiú
Paüls
Les Piles
Pinós
Polinyà
Quart
Rabós
Rosselló
Sant Ramon
Siurana
Torà
Torrent
Vespella
Viladecavalls
Vilaplana

Martorelles de Baix
Montagut de Fluvià
Montclar de Berguedà
Montesquiú de Ripollès
Paüls dels Ports
Les Piles de Gaià
Pinós de Solsonès
Polinyà del Vallès
Quart d'Onyar
Rabós d'Empordà
Rosselló de Segrià
Sant Ramon de Portell
Siurana d'Empordà
Torà de Riubregós
Torrent d'Empordà
Vespella de Gaià
Viladecavalls del Vallès
Vilaplana del Camp

DOMENGE: NO DIUMENGE

En una publicació, per altra banda molt lloable, de l'Ajuntament de Tarragona (*Formes oficials dels topònims de Tarragona*, 1991), malgrat haver recorregut a prestigioses col·laboracions, s'ha infiltrat una incorrecció que caldria bandejar en una pròxima edició. Pàg. 9 (i 30) en un paràgraf que pretén que s'han adoptat les formes «normatives», es recomana l'ús de l'aberrant *Diumenges* (inadmissible ultracorrecció, o etimologia popular) en lloc del genuí *Domenges* (partida dels). Potser ni cal consultar l'ALCOVER-MOLL, o el *DECat.* de J. COROMINES, per a recordar que «domenge» (al Coromines es trobarà a l'article «dominar») és paraula catalana documentada des del segle XII almenys, amb el sentit de «propietat del senyor»; i que es retroba abundantment a tota la toponímia del país.